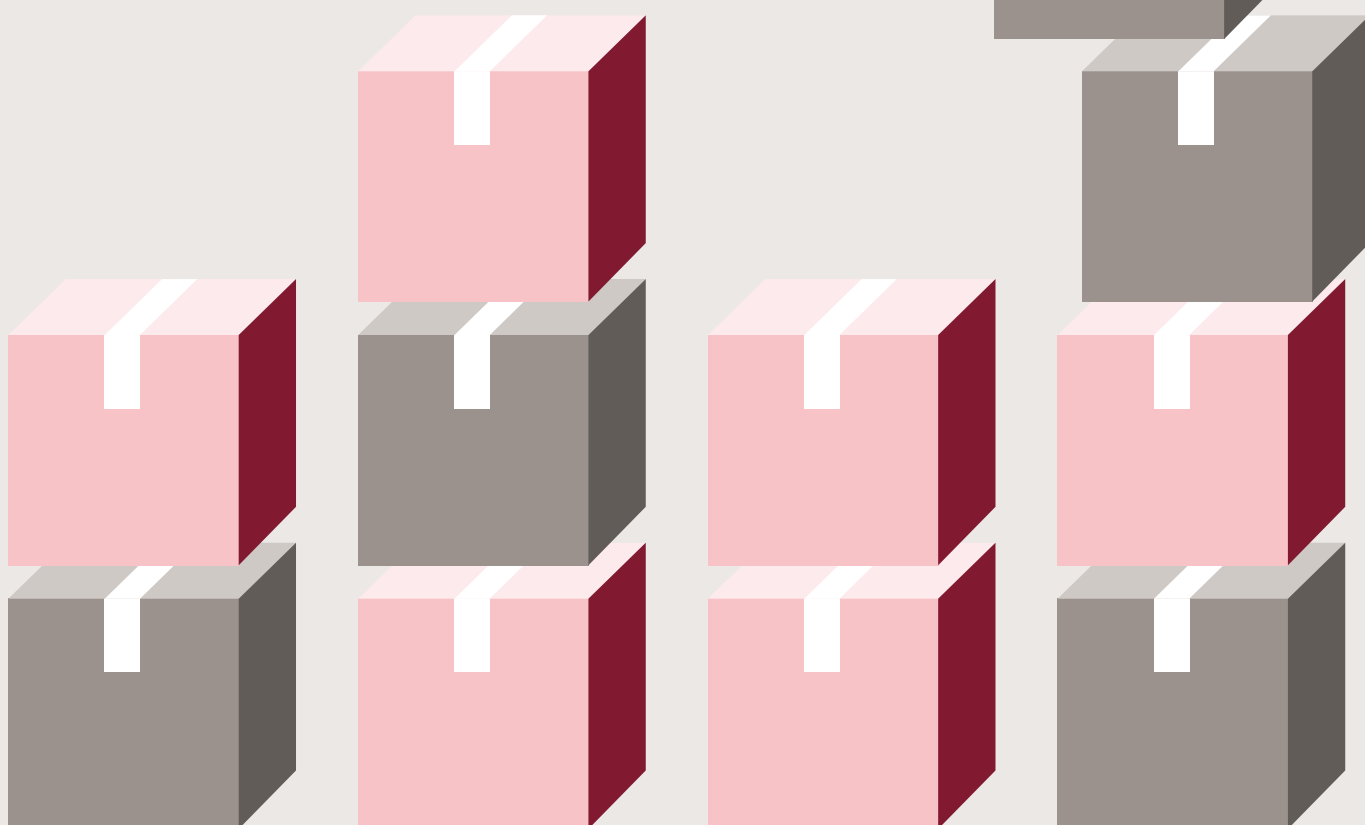

FRI FRAKT TILL ETT HÖGT PRIS

En analys av e-handelns
utveckling och hållbarhet

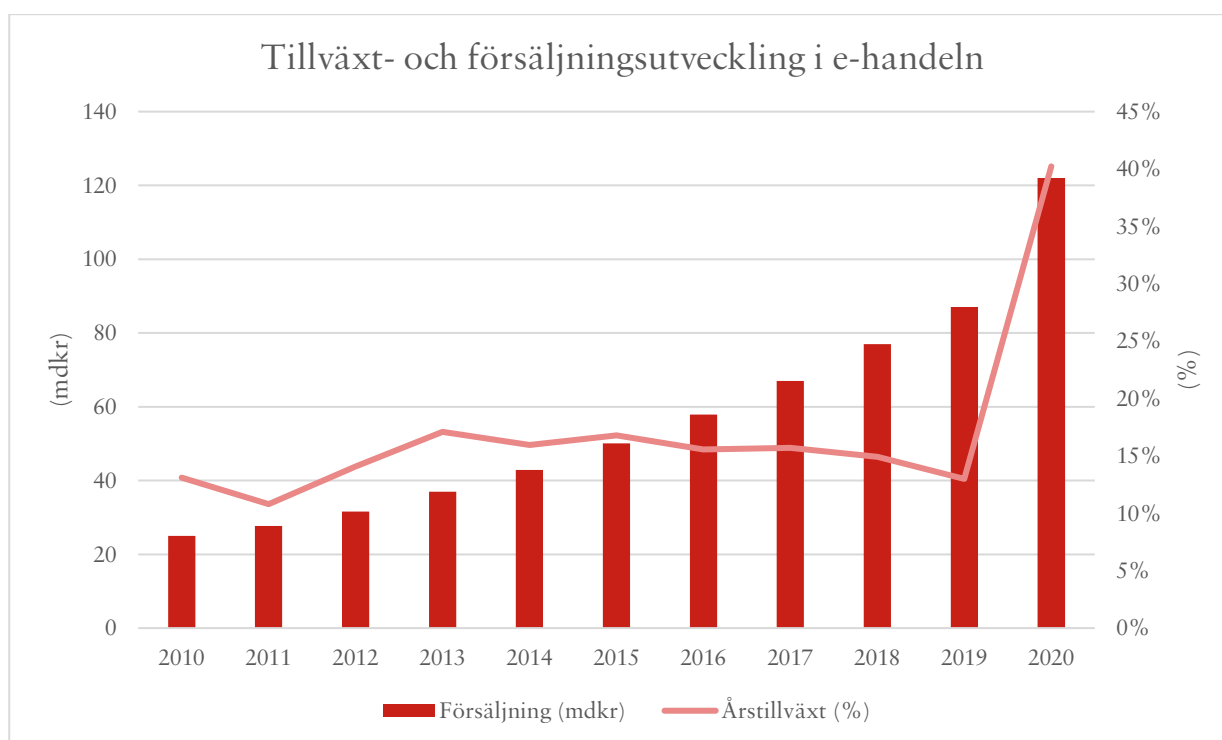
MARTIN BRILAND ROSENSTRÖM,
EMIL BURMAN,
OLA PALMGREN OCH
SANDRA TENGGREN

Fri frakt till ett högt pris

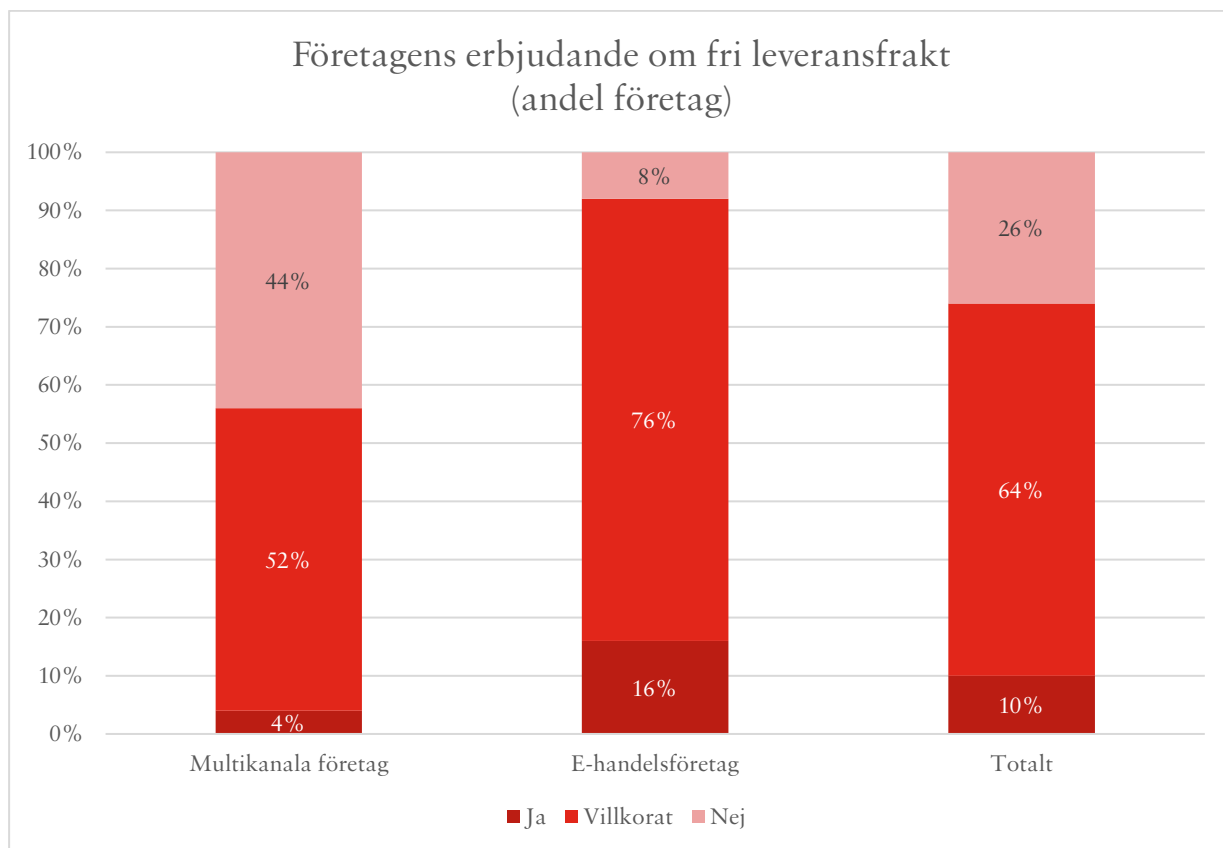
E-handeln har genomgått en kraftig tillväxt det senaste decenniet och i synnerhet under pandemiåret 2020. För att hävda sig i konkurrensen marknadsför många näthandlare erbjudanden om snabb och gratis frakt. I den här rapporten visar fackförbunden Handels, Transport och Seko att e-handels tillväxt i många fall har lett till ökad press på arbetstagare, mer övervakning och försämrade arbetsmiljö, samt ökade klimatutsläpp och ett ohållbart resursutnyttjande.

Sedan 2010 har försäljningen inom e-handeln ökat med omkring 400 procent och utgör nu mellan 14 och 16 procent av den totala detaljhandeln i Sverige. Under 2020 landade årstillväxten på över 40 procent med en total försäljningsökning landade på 28 miljarder kronor, vilket är mer än vad den totala e-handeln utgjorde 2010. Sett till marknadsandelar är det inom delbranscherna böcker och media, hemelektronik samt kläder och skor som e-handeln är som störst.

Genom en granskning av tidigare undersökningar konstateras att det under det senaste decenniet har skett en utveckling bort från att e-handeln primärt domineras av renodlade e-handelsföretag till att fler traditionella handelsföretag också tar plats i onlinehandeln. Fler kunder hittar till e-handeln och handlar nya typer av varor, en utveckling som accelererats under pandemiåret 2020. Dessa förändrade konsumtionsmönster har lett till en ökad efterfrågan på transport- och posttjänster som bidragit till att nya aktörer i form av plattformsbolag har slagit sig in på marknaden.

En kartläggning av e-handlarnas frakterbjudanden visar vilket utbud av leveransalternativ och leveransvillkor som möter kunderna som handlar online. Bland annat konstateras att 74 procent av de undersökta företagen har någon slags erbjudande om gratis leveransfrakt och att det i snitt erbjuds tre olika leveransalternativ, men att det skiljer sig kraftigt beroende på typ av varor, var i landet man beställer och om företaget är en ren e-handlare eller ett multikanalföretag. Som mest erbjuds uppåt tio olika leveransalternativ. Erbjudanden om fri returfrakt är också vanligt förekommande och nästan hälften av de rena e-handelsföretagen erbjuder fri frakt till sina kunder.

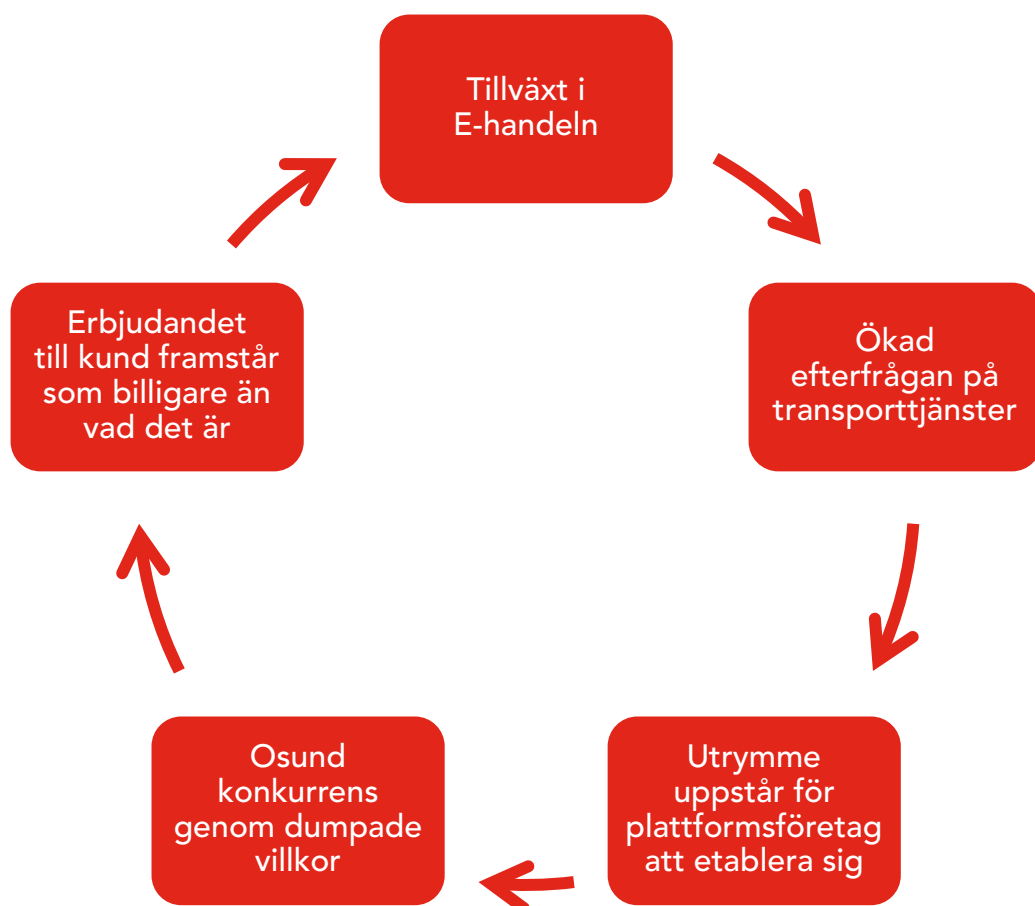
I intervjuer med arbetare inom både handel-, transport- och postverksamhet kopplad till e-handeln blir det tydligt att e-handelns snabba tillväxt inneburit stora påfrestningar på arbetstagarna. Ökade ordervolymer, löften om snabba leveranser och ständig jakt på marknadsandelar har lett till stress och en ohälsosamt hög arbetsbelastning som är både fysiskt och psykiskt tärande och som medför arbetsmiljörisker. Pressen tar sig bland annat uttryck i ökad kontroll och övervakning, såväl på lager som för de som kör transporter. De som arbetar för nyetablerade plattformsföretag och som är villiga att prata om sina arbetsförhållanden vittnar om att de vantrivs och helst skulle vilja sluta om de hade något alternativ.

Kostnadsberäkningar kopplade till det sista ledet i e-handels logistikkedja, de så kallade last-mile transportererna, visar att de företag som anställer sin personal men inte har kollektivavtal skär ned utgifter på 470 kronor per förare och dag och att plattformsbolag som anlitar egenanställda förare skär ned mellan 690 och 1057 kronor per förare och dag. Kostnaden bärs av arbetstagarna som går miste om betydande summor i ersättningar och försäkringar.

Anställningsform	Personalkostnad 8 timmars arbetsdag
Traditionellt bolag med anställda och kollektivavtal	2232
Plattformbolag med anställda utan kollektivavtal	1762
Plattformbolag med egenanställda utan kollektivavtal	1174–1540

Klimatberäkningar kopplade till samma transporter visar att utsläppen av såväl koldioxid, kväveoxider och partiklar är ungefär tre gånger högre från lätta lastbilar som kör med fossil diesel än de som kör på förnybar HVO-diesel, men att endast tre procent av alla lätta lastbilar i Sverige använder förnybara drivmedel. Samtidigt sker många transporter med upprepade korta stopp för hemleveranser. Bristande samordning får följden att flera transportörer kommer till samma område under samma dag. Dessa affärsstrategier är både kostsamma och resurskrävande och drabbar miljön, de anställda och företagets ekonomi negativt.

Fördelarna med e-handelns utveckling är att fler personer har fått sysselsättning i företag som sysslar med e-handel och att konsumenter har fått ett större och mer lättillgängligt utbud att handla från utan att själva behöva göra många eller långa resor, vilket varit betydelsefullt under pandemin. Men samtidigt visar våra kartläggningar och berättelser från de anställda inom såväl handel-, transport- och postverksamhet att utvecklingen för närvarande inte sker på ett hållbart sätt och att alldeles för många jobbar med otrygga anställningar och dåliga arbetsvillkor. Erbjudanden om fri frakt sänker trösklarna för köp men bidrar samtidigt till onödigt många spridda beställningar och returtransporter. Transporterna sker till stor del med fossil diesel som bränsle och utan effektiv planering eller samordning. Pressade villkor i alla delar av handel- och transportkedjan riskerar också att leda till en dopad tillväxt där priset för konsumenterna sänks på bekostnad av både miljön och villkoren för de anställda.

För att komma till rätta med dessa avigsidor presenterar rapporten en rad åtgärdsförslag:

- **Införande av en lagstadgad avgift för frakt till kund och för retur**, i syfte att minska överkonsumtion och onödigt frekventa beställningar och retur samt förebygga osund konkurrens.
- **Genomlysning av social och miljömässig hållbarhet i e-handels logistikkedjor** för att samla fördjupad kunskap om branschens utmaningar.
- **Krafttag mot falska egenanställningar** så att plattformsföretag betraktas som arbetsgivare med tillhörande arbetsgivaransvar.
- **Verka för utveckling av en branschstandard för hållbar e-handel** med ökad samordning och effektivitet som mål, till exempel med avseende på samlastning och formulering av ”best practices” för emballageanvändning.
- **Krav på utsläppsrapportering**, eftersom delar av transportbranschen idag präglas av brist på transparens när det gäller miljöskadliga utsläpp.